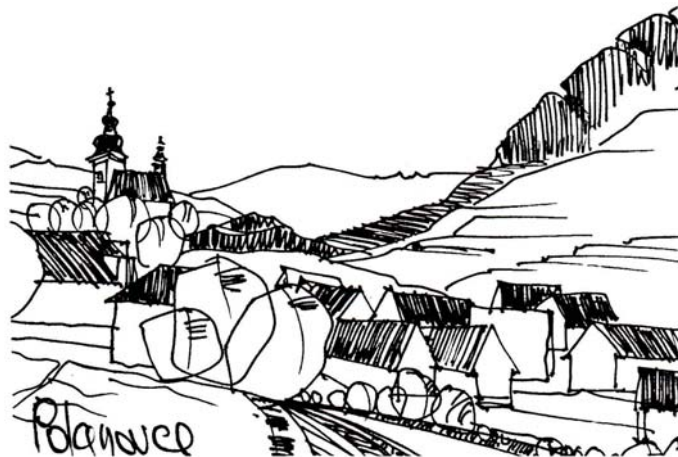

Budúcnosť dediny – zmysel pre tradíciu

Osud našej dediny nám nie je ľahostajný, s dedinou je spojený nielen obraz a stav udržateľnosti našej krajiny, ale najmä pokoj domova vidieckych generácií. Mnohé dediny fyzicky odumierajú, mnohé dediny sa menia na mestá, dediny stoja pred nebezpečím svojho morálneho zániku. Dedina sa nachádza na križovatke svojho vývoja, zachová si svoju dušu pospolitosti alebo ju stratí pod neúprosným tlakom globalizácie? Téma diskusie je neodkladná. Nasledujúcimi poznatkami nadviažem na moju prednášku, ktorú som predniesol na konferencii k 15. výročiu Programu obnovy dediny na Slovensku (B. Bystrica 18. 9. 2013). Budem hľadať slová na pôde architektúry o tom, ako sa mení človek našej dediny, ako sa pohybuje po okraji priepasti, ktorou je strata duchovných tradícií našej dediny.

Motto:

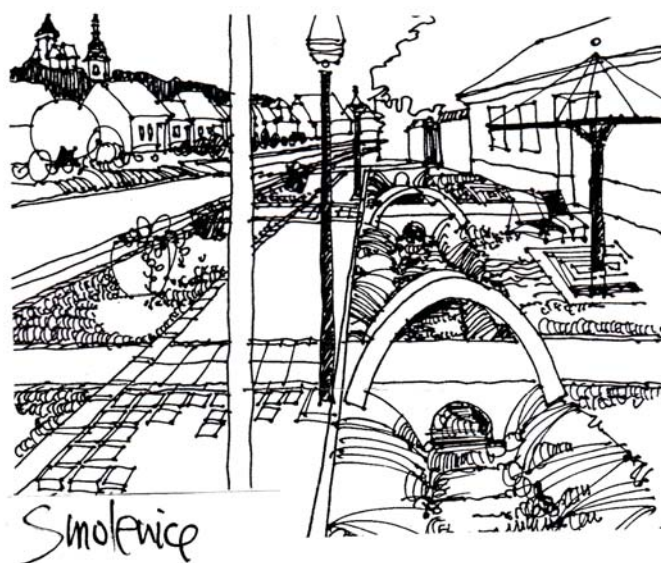
- fvať zrkadlom duše
- Obnova predovšetkým dediny
- prostredie vizitkou samospávy!

Tradície nie sú vyhľadávaným slovom, príťažlivejším je modernosť, byť nezaťaženým minulosťou, byť nezávislým na historickom odkaze. Človeka k tomuto chápaniu svojej životnej orientácie vedie vývoj našej civilizácie. Každý z nás si menej či viac uvedomuje vplyv doby na vlastné presvedčenie a rozhodovanie. Ľudské hodnoty sa menia. Na plátne architektúry zaznamenávame prejavy „nezavislých“ ľudí, ale aj to, ako im architektúra pomáha. Architektúra podporuje a zhodnocuje invenciu umenia pretvárať svet, nevyhýba sa však nebezpečeniu zmeniť svet na chaos, ktorý vzniká prejavom čisto individualistických tendencií. Doba vstúpa do sveta obraz nespútanej tvorivej invencie s prejavom stále negatívnejších vzájomných konfrontácií. Architektúra je toho svedectvom. Pozornejši si všimajú konfrontačný tón budov, stojacich vedľa seba, každá budova túži byť zaujímavejšia a prestížnejšia. Mesto sa mení na galériu jednotlivých obrazov, stratilo už zmysel pre vytváranie „pokojného“ prostredia budovy, zápasia medzi sebou. Stavajú sa domy, ktoré svojou výstrednosťou boľia. Architektúra už nepredstavuje neživý obraz, navodzuje živú situáciu vnímaného prostredia. Očami človeka dnes vníma nielen vlastnú budovu, rozumie jej vzniku, využitiu, správaniu, rozumie jej gestám. Dnes sa človek naučil zrakom dešifrovať zložité, rôznymi tvarmi podané myšlienky a chápať ich vzájomné súvislosti. Ide o rýchly mnohovrstvový postreh dnešného človeka, ktorý sa stal súčasťou jeho každodenného života. Dnes už dom nielen vizuálne vnímame, ale ho aj prežívame, domy vedú s ľuďmi diskusiu, diskusie sú stále rozporupnejšie. Prečo niektoré domy vznikajú, prečo sa tak čudne správajú, prečo sú také agresívne? Dnešný človek pohľadom na architektúru prežíva ducha tohto sveta. Architektúra je nielen výstrahou, ale aj výzvou nepodriaďiť sa svetu prestíže, naopak nájsť v architektúre uspokojenie a naplnenie svojich pozitívnych

zážitkov a to v architektúre podriadenej rozumu a logike. Toho dôkazom bude tvorba prostredia, zbavená nespútaného liberalizmu, v ktorom si každý presadzuje len svoj súkromný záujem. Oprávnené si kladieme otázku: Vyslobodíme človeka zo zajatia egoizmu, využije človek slobodu svojho ducha na pochopenie spoločných záujmov, pristúpi k prijatiu spoločného poriadku v tvorbe obytného prostredia? Vieme, že architektúra môže prezentovať psychológiu súladne pôsobiaceho prostredia, ktorého svedectvom bude cit pre vzájomné priblíženie sa. Oprávnené sa pýtame, či našu civilizáciu, oslavujúcu slobodu myslenia, nezachytila choroba arogancie a zamrznutia citov spolupatričnosti. Prejavy a dôsledky diagnostikujeme v dnešnej architektúre vidieka.

Dediny sa dnes rozdelili na bohaté a chudobné, životaschopné a rezignujúce, ich problémy sú rôznorodé a riešenia nie sú vzájomne konfrontovateľné. Sú dediny s neobývateľnými domami, ale aj dediny s nespútanou novou výstavbou, máme dediny prázdne a dediny preplnené, dediny zanikajúce a dediny stále sa zväčšujúce, dediny s aktívnymi a pasívnymi občanmi. Dediny sa diferencujú. Mnohé sú už trvalo odkázané na mesto a mobilitu, mnohé hľadajú vlastné zdroje ekonomickej sebestačnosti v mobilizácii turisticko-kejej potencie, mnohé sa odovzdávajú svojmu osudu, s osudom zániku sa zmierili. Realita slovenskej dediny je neúprosná, regionálne rozdiely narastajú. Dediny západu a východu Slovenska sa vzájomne vzdalujú, východ žije zo dňa na deň, západ si nevie poradiť s narastajúcimi problémami. Vývoj dediny určuje jej sociálny stav, sme svedkami novej

sociálnej štrukturalizácie nášho vidieka. Potvrďuje to aj architektúra: mnohé dediny sa snažia výstavbu spútať, „stagnujúce“ dediny novú výstavbu vyvolať. Reakcia architektúry je citlivejšia, nový nástup zaznamenáva výstavba rekreačných domčekov v chotároch vyludňovaných dedín.

Architektúra objavuje pre svoje záujmy lazy a kopanice: zánikové či ľudoprázdné dediny očakáva záujem ľudí z mesta a zo zahraničia. Nevyhnutným je mobilizácia regionálne kooperujúcej samosprávy, do popredia vstupuje regionálne plánovanie nášho vidieka. Regióny majú vlastné problémy, budú hľadať vízie svojej budúcnosti. Slovensko má dobré príklady tohto zamerania, Liptov či Orava už nachádza spoločnú cestu svojho rozvoja.

Pozornejší čitateľ si všimol, že čitateľným znakom obrazu vidieka ostáva architektúra, na jej scéne sa identifikujú sociálne javy každej dediny, architektúra je indikátorom jej spoločných problémov.

Dedina v minulosti

Každá dedina má v sebe utajený kód svojej pôvodnosti, logiku svojho vzniku a vývoja. Hovoríme tomu historický odkaz, dedičstvo skúseností. V architektúre vieme historický odkaz dešifrovať v pôdoryse a výraze dediny, v logike usporiadania a ideovom bohatstve do architektúry vpísaných javov či udalostí, architektúra sa tak stáva nielen kronikou, ale aj učebnicou dediny. Dedina nemôže vstúpiť do budúcnosti bez svojej minulosti, zao-

berať sa minulosťou je preto rovnako dôležité, ako vytvárať vízie budúcnosti. Slovenské dediny prešli ťažkou a bezohľadnou prítomnosťou, staré domy boli nahradzované novými, mnoho dedín svoj historický pôvod utopilo v cudzorodej architektúre mesta. Budúcnosť dediny je závislá aj na tomto poučení, odmietnutie historického odkazu trvá. Mnohé dediny pochovávali spomienky na minulosť, považujú ich za nostalgické a zbytočné. Tak sa v podvedomí lúčia s tým, čo robilo dedinu zvláštnou či svojráznou. Historický odkaz oprávnenne stotožňujeme s tradíciou, tradície majú konkrétnejší predmet záujmu, napríklad stavebnú tradíciu. Tradície oprávnenne spájame so stavebnou kultúrou dediny, rozhodovanie stavebníka má niesť ducha tradícií. Všetko, čo na obraze dediny meníme, je zrkadlom jeho zodpovednosti. Dôkazy a zahĺbenia odovzdávam v sprievodných skiciach. Pri pozorovaní siluet našich dedín sa presvedčíme, aký vplyv má každý dom na jej obraze. Siluety objavujú krásu dediny, obsahujú historický odkaz založenia dediny v krajine a najmä mimoriadnu pôsobivosť dominanty v poslaní kostola. Závazkom každej dediny je objaviť svoju tvár v krajine. Domy s plochou strechou do „tradičnej“ dediny nepatria. Toto vyhlásenie má citový pôvod, nepokazme si malebný obraz dediny v krajine, v dedine si nemôže stavať každý, čo chce.

Moderná dedina

Vývoj dediny charakterizuje samosprávnosť: dediny sa rozdeľujú podľa stupňa subjektívnej životaschopnosti. Dedina sa učí žiť v podmienkach trhového hospodárstva, jej akcieschopnosť sa prejavuje v úprave verejných priestranstiev. Architektúru vidieka už neurčujú len domy, ale aj úprava priestranstiev, učíme sa robiť pekné ulice a námestia. Modernú dedinu dnes charakterizuje stavebný či verejný poriadok obce. Modernou sa stáva tá dedina, na tvári ktorej sa prejaví vplyv verejného záujmu, obyvateľ dediny tak prijme nový rozmer svojho domova, domovom sa mu stáva celá dedina. Moderným je to, čo predbieha čas, čo ostane znamením tejto doby, tým je prebudenie pocitu domova v rozmeroch celej dediny. Modernosť označuje pokrok, tým bude odstránenie nevzhľadných a odpudivých plotov, charakterizujúcich zaostalosť našej dediny pred svetom. Našu dedinu pred Európou zahanbujú predné ploty. Poslaním úprav verejných priestranstiev je preto vyvolať nespokojnosť so zotrvávaním na tomto stave. Budúcnosťou dediny sú pekné priedomia, dopravné zmeny ulice v mene jej humanizácie. Podporu eurofondov využívajme v prvom rade na úpravu ulíc tak, aby to zmenilo doterajšie stanovisko majiteľa domu – nebyvať za veľkým plotom či bránou.

Obnova dediny

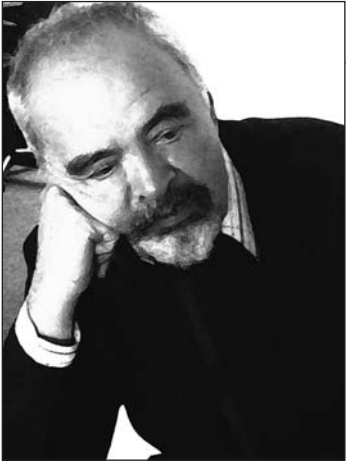
Miesto záveru konštatovanie: obnova dediny je stále aktuálna. Obnova ducha jej tradícií je stále naliehavou témou budúcnosti našej dediny.

Michal Šarafín

Prof. FA STU, známy predstaviteľ architektonickej školy vidieka Jubilant prezentoval svoju tvorbu na výstavách v Bratislave, Brezne, Liptovskom Mikuláši a v Nitre (2013)

Kvetko pekne ma svoj vnútorný poriadok

Miesta na ktorých chceme žiť musia byť veľmi účelné a funkčné musia byť pekné toľak potravu pre dušu
Ch. Day 2004

Prof. Ing. arch. Michal Šarafín, DrSc. – pedagóg, vedec, projektant, uznávaný odborník vo sfére samospráv našich dedín. Narodil sa v roku 1943 v Palúdzke (dnes časť Liptovského Mikuláša). Známy doma aj v zahraničí ako predstaviteľ architektonickej školy nášho vidieka. Verejne sa angažuje vo sfére osvety dediny (publikované seriály v periodikách: *Nedeľná pravda* (1992 – 1995), *Národná osвета* (1977 – 2000), *Obecné noviny* (1993 – 2013). Ako projektant je produktívny v praxi samospráv (tematické zameranie – vízia a identita dediny, výraz ulice a ústredného priestranstva). Vo výskumne sa angažuje v konštituovaní teórie architektúry vidieka. Pôsobí na Fakulte architektúry STU v Bratislave, vytvoril vlastnú vedeckú a architektonickú školu (1976 – 2012). Autor množstva publikácií, monografií a statí vo vedeckých časopisoch.